

DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/66-5>
УДК 330

Переґуда Ю. А.

кандидат географічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин,
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та соціальних наук
Міжрегіональної академії управління персоналом;
доцент кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1434-2509>

Perehuda Yuliia

Candidate of Geographical Sciences,
Associate Professor of the Department of International Relations,
Educational and Scientific Institute of International Relations and Social Sciences,
Interregional Academy of Personnel Management;
Associate Professor of the Department of Global Economy,
National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine

КОН'ЮНКТУРА УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

SITUATION ON THE UKRAINIAN LIVESTOCK MARKET

Україна є другою за величиною країною в Європі, з близько 42,2 млн га сільськогосподарських угідь, що становить 70% від загальної площі країни. Сільськогосподарський сектор відіграє важливу роль в українській економіці, і Україна стала важливим гравцем на кількох сільськогосподарських ринках, завдяки своєму величезному сільськогосподарському потенціалу та вигідному географічному положенню з виходом до Чорного моря і прямим доступом до ключових ринків ЄС, Співдружності Незалежних Держав (СНД), Близького Сходу і Північної Африки. Метою даного дослідження є аналіз стану ринку продукції тваринництва в Україні. Автором ідентифіковано, що великі спеціалізовані виробники не зможуть компенсувати втрату поголів'я тварин у сільських домогосподарствах, а також, незважаючи на деяке падіння споживання яловичини та свинини (головним чином, через скорочення населення), Україна, за прогнозом, буде чистим імпортером яловичини та свинини.

Ключові слова: кон'юнктура, продукція тваринництва, експорт, обсяги виробництва, сільськогосподарська продукція.

Ukraine is the second largest country in Europe, with about 42.2 million hectares of agricultural land, which is 70% of the country's total area. The agricultural sector plays vital role in the Ukrainian economy, and Ukraine has become an important player of several farm markets, due to its huge agricultural potential and advantageous geographical location with access to the Black Sea and direct access to key markets in the EU, the Commonwealth of Independent States (CIS), the Middle East and North Africa. The purpose of this study is to analyze the state of the livestock market in Ukraine. The author identified that large specialized producers will not be able to compensate for the loss of livestock in rural households, and despite some decline in beef and pork consumption (mainly due to population decline), Ukraine is projected to be a net importer of beef and pork. Production of cow's milk, beef and pork is projected to decline. One of the reasons is the restructuring of the livestock sector, with rural households as small producers exiting the sector and larger specialized dairy, beef and pig farms entering the sector. However, as large specialised producers will not be able to compensate for the loss of livestock in rural households, and despite some decline in beef and pork consumption (mainly due to population decline), Ukraine is projected to be a net importer of beef and pork. Net imports may reach 45.6 thousand tons for beef and 270.3 thousand tons for pork. In contrast, developments in the chicken and egg sectors are quite positive. In Ukraine, producers of these products are usually large enterprises that also produce chicken feed. This allows such producers to benefit from economies of scale and reduce production costs. By 2030, chicken meat production in Ukraine is projected to grow by 35.8% and chicken egg production by 63.2%. Despite the general trend, different livestock sectors have their own peculiarities of development. During 2010–2018, the total number of cattle decreased from 4.8 to 3.1 million heads, i.e. by 30.6%. The largest reduction in livestock occurred in households. Since during this period the slaughter weight of cattle in agricultural enterprises increased from 203 to 229 kilograms, while in households it reached only 159 kilograms, the impact of the reduction in livestock on total beef and veal production was less than the actual reduction in production. Nevertheless, total beef and veal production decreased by 13.6% (i.e. from about 428 to 359 thousand tons in live weight).

Keywords: situation, livestock products, exports, production volumes, agricultural products.

Постановка проблеми. Україна залишається в десятці найбільших експортерів пшениці, кукурудзи та соняшникової олії у світі протягом майже десяти років. Протягом кількох років вона також нарощує частки у світовому експорті соєвих бобів, меду, яблук та ягід. Одним з основних торговельних партнерів України є ЄС. Експорт України до ЄС у 2014–2018 роках збільшився з майже 14 тис. тонн до 106 тис. тонн по м'ясним продуктам, на 74,6% – по зерновим культурам, на 61,0% – по жирам та оліям тваринного або рослинного походження та на 27,7% – по насінню олійних культур. Стрімкий розвиток та поточні позиції у торгівлі створюють значний інтерес до аналізу майбутніх перспектив українського аграрного сектору.

Сільське господарство є важливим сектором для української економіки. У 2019 році його внесок у ВВП країни становив майже 10%, поступаючись лише торгівлі з 15,3% та промисловості з 22,6%. Близько 18% зайнятості в Україні та 44% вартості її експорту (3,3 млрд доларів США) також припадає на сільське господарство. Велика кількість чорноземних ґрунтів (27,8 млн га) та ландшафтні характеристики, які дозволяють отримувати вищі врожаї та більші площі полів, відіграють одну з ключових ролей у розвитку сільськогосподарського виробництва, зокрема, рослинництва. Наразі близько 80% від загальної площі сільськогосподарських угідь в Україні використовуються для вирощування зернових, олійних, овочевих та інших однорічних культур [1–6].

В Україні можна виділити п'ять основних типів виробників сільськогосподарської продукції: сільські домогосподарства, сімейні фермерські господарства, приватні та державні сільськогосподарські підприємства і так звані агрохолдинги (далі – агрохолдинги). Сільські домогосподарства займаються сільськогосподарським виробництвом переважно з метою самозабезпечення та обробляють земельні ділянки площею близько 1,3 тис. га. У 2019 році їх внесок у загальну вартість (у поточних цінах) продукції рослинництва становив 30,1%, а продукції тваринництва – 48,7%. За формою власності фермерські господарства, державні та приватні підприємства відрізняються один від одного. Сімейні фермерські господарства є приватною власністю і управляються переважно членами сім'ї. Середній розмір сімейної ферми становить близько 134 га. Приватні сільськогосподарські підприємства визначаються як підприємства, основним видом економічної діяльності яких є сільськогосподарське виробництво.

Середня площа землі, що обробляється такими підприємствами, становить близько 1,2 тис. га. Державні підприємства перебувають у державній власності. Поряд із сільськими домогосподарствами, приватні підприємства є основними виробниками валової продукції сільського господарства в Україні.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Дослідженню кон'юнктури українського та світового ринку продукції тваринництва, а також існуючих викликів у цій сфері, присвячено документи багатьох міжнародних організацій (Організація з економічного співробітництва та розвитку; Продовольча та сільськогосподарська організація ООН та інші) [1–6], а також праці багатьох дослідників, серед яких: Singh K., Hao Y., Ahmed E., Li Y., Miao X., Zheng D., Tang Y., Vasylytsiv T., Irtysheva I., Lupak R., Popadynets N. та інші [7–11].

Метою даного дослідження є аналіз стану ринку продукції тваринництва в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На відміну від рослинництва, виробництво продукції тваринництва за останнє десятиліття зростало досить незначними темпами. У 2019 році майже 86% м'яса овець та кіз, 72,3% яловичини та телятини, 71,8% молока, 45,7% свинини, 43,9% яєць та 12,4% м'яса птиці було вироблено сільськими домогосподарствами. Порівняно з 2010 роком валове виробництво продукції тваринництва скоротилося майже на 15%. Хоча вирощування худоби в сільськогосподарських підприємствах набирало темпи, це не компенсувало відповідного скорочення виробництва в господарствах населення, за винятком виробництва м'яса птиці.

Незважаючи на загальну тенденцію, різні галузі тваринництва мають свої особливості розвитку. За 2010–2018 роки загальне поголів'я великої рогатої худоби скоротилося з 4,8 до 3,1 млн голів, тобто на 30,6%. Найбільше скорочення поголів'я відбулося у господарствах населення. Оскільки за цей період забійна вага великої рогатої худоби в сільськогосподарських підприємствах зросла з 203 до 229 кілограмів, тоді як у господарствах населення вона досягла лише 159 кілограмів, вплив скорочення поголів'я на загальне виробництво яловичини та телятини був меншим, ніж фактичне скорочення виробництва. Тим не менш, загальне виробництво яловичини та телятини скоротилося на 13,6% (тобто з приблизно 428 до 359 тис. тонн у живій вазі). Аналогічно, вплив скорочення поголів'я молочних корів на виробництво молока було компенсовано зростанням

надоїв. Зокрема, у 2010–2018 роках підвищення надоїв з 4,1 до 6,1 тис. кг на корову за рік у сільськогосподарських підприємствах та з 3,9 до 4,6 тис. кг у господарствах населення призвело до меншого падіння виробництва молока порівняно зі зменшенням поголів'я тварин на 9,8% (з 11,2 до 10,1 млн тонн). Домінуючим видом молока, що виробляється в Україні, є коров'яче молоко, на яке припадає 98,8% від загальної кількості зібраного у 2019 році молока. Зазвичай молоко, вироблене сільськими домогосподарствами, відповідає нижчим стандартам якості, ніж молоко, вироблене сільськогосподарськими підприємствами, що є однією з причин, чому перші отримують нижчі ціни. Наприклад, у 2019 році сільські домогосподарства отримали 6,8 грн за кілограм коров'ячого молока, а сільськогосподарські підприємства – 8,2 грн (рис. 1).

Галузь свинарства в Україні представлена двома великими групами виробників: господарствами населення та сільськогосподарськими підприємствами. У 2019 році відповідні частки поголів'я свиней, вирощених цими групами виробників, становили 43,5% та 56,5%. За період 2010–2018 рр. поголів'я свиней у сільських домогосподарствах скоротилося на 13,5%, тоді як у сільськогосподарських підприємствах воно зросло на 8,8%. Як наслідок, незважаючи на незначне

збільшення забійної ваги свиней, загальне виробництво м'яса свиней скоротилося. Наявність африканської чуми свиней (АЧС) в країні ставить під загрозу виробничі рішення та є однією з перешкод для українського свинарства. Наприклад, у 2019 році в Україні було зареєстровано 42 спалахи АЧС серед домашніх свиней, а у 2017 році – 124 (рис. 2).

За період 2010–2019 рр. виробництво м'яса птиці в Україні зросло на 44,9%, причому на сільськогосподарських підприємствах – на 56,7%, а в господарствах населення – на 5,4%. Виробництво яєць коливалося і становило 17,1 млрд шт. у 2010 році, 19,6 млрд шт. у 2013 році, 16,8 млрд шт. у 2015 році та 16,7 млрд шт. у 2019 році. У 2019 році майже 89% м'яса птиці та 56,1% яєць було вироблено сільськогосподарськими підприємствами. Решта 11% та 44%, відповідно, було вироблено господарствами населення.

Поголів'я овець та кіз, а також їх загальна продуктивність (тобто вовна та молоко) постійно зменшувалися протягом останніх десятиліть, при цьому поголів'я та продуктивність на сільськогосподарських підприємствах залишалися відносно стабільними, тоді як поголів'я у сільських домогосподарствах скорочувалося (рис. 4).

Обсяги експорту та імпорту продукції тваринництва в Україну коливаються. У 2018 році з України було експортовано 42,7 тис. тонн

Рис. 1. Обсяг виробленої продукції (яловичини та телятини) домогосподарствами та аграрними підприємствами за 2011–2021 рр., тис. тонн

Джерело: [12]

Рис. 2. Обсяг виробленої продукції (свинини) домогосподарствами та агропідприємствами за 2011–2021 рр., тис. тонн

Джерело: [12]

Рис. 3. Обсяг виробленої продукції (птиці) домогосподарствами та агропідприємствами за 2011–2021 рр., тис. тонн

Джерело: [12]

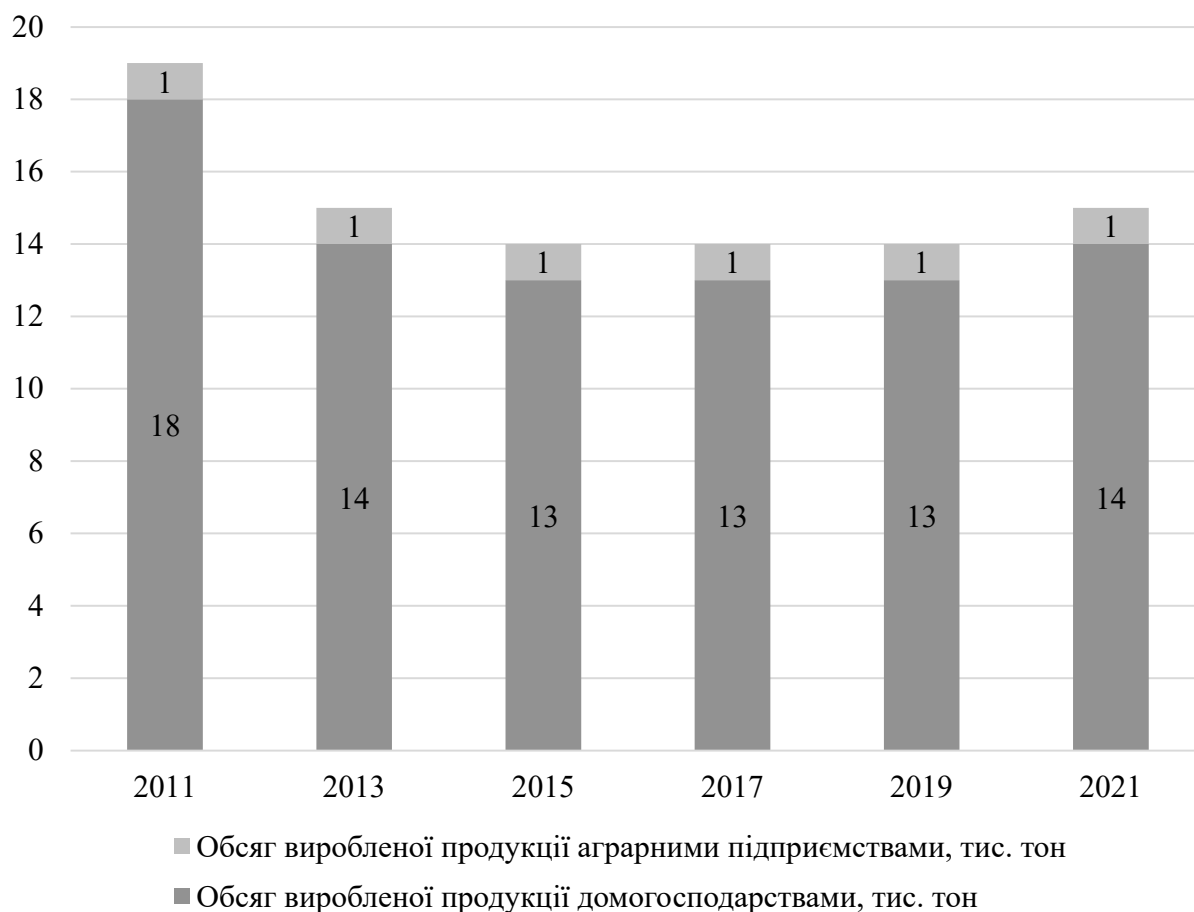

Рис. 4. Обсяг виробленої продукції (баранина та м'ясо кіз) домогосподарствами та аграрними підприємствами за 2011–2021 рр., тис. тонн

Джерело: [12]

м'яса великої рогатої худоби та імпортовано 1,4 тис. тонн. Зміни у 2018 році порівняно з 2010 роком склали відповідно 221,1% та -43,13%. Обсяги експорту та імпорту м'яса свиней у 2018 році склали відповідно 2,2 та 30 тис. тонн. Темпи зростання з 2010 року склали відповідно 584,7% та -67,7%. Крім того, експорт вершкового масла у 2018 році склав 28,7% від його загального виробництва, а імпорт – менше 1%, тоді як експорт сиру – 6,6% від його загального виробництва, а імпорт – 10,9%. Чиста торгівля курячим м'ясом та яйцями у 2010–2018 роках зростала досить суттєво (рис. 5).

Для курячого м'яса вона зросла з -96,8 до 213,4 тис. тонн, а для яєць з 15,7 до 111,9 тис. тонн (рис. 6).

У 2019 році середньодобове споживання ккал на душу населення в Україні становило 2691 ккал, з яких 70,3% припадало на продукти рослинного походження, а 29,7% – на продукти тваринництва (що свідчить про збільшення частки останніх на 2,7 в.п. порівняно з 2010 роком). Упродовж 2009–2019 років

середньорічне споживання яловичини та телятини на душу населення зменшилося з 9,6 до 7,7 кг, тоді як свинини – зросло з 16,1 до 19,0 кг, а м'яса птиці (переважно курятини) – з 23,0 до 26,0 кг. Як наслідок, загальне споживання м'яса на душу населення зросло з 49,7 до 53,6 кілограма. Натомість, у 2019 році споживання яєць на душу населення зменшилося на 2,8%, а молока та молочних продуктів – на 5,6% порівняно з 2010 роком.

Висновки. Прогнозується зниження виробництва коров'ячого молока, яловичини та свинини. Однією з причин є реструктуризація сектору тваринництва, коли сільські домогосподарства як дрібні виробники виходять з нього, а більші спеціалізовані молочні, яловичі та свинарські ферми входять до сектору. Однак, оскільки великі спеціалізовані виробники не зможуть компенсувати втрату поголів'я тварин у сільських домогосподарствах, а також, незважаючи на деяке падіння споживання яловичини та свинини (головним чином, через скорочення населення), Україна, за прогнозом, буде чистим імпортером

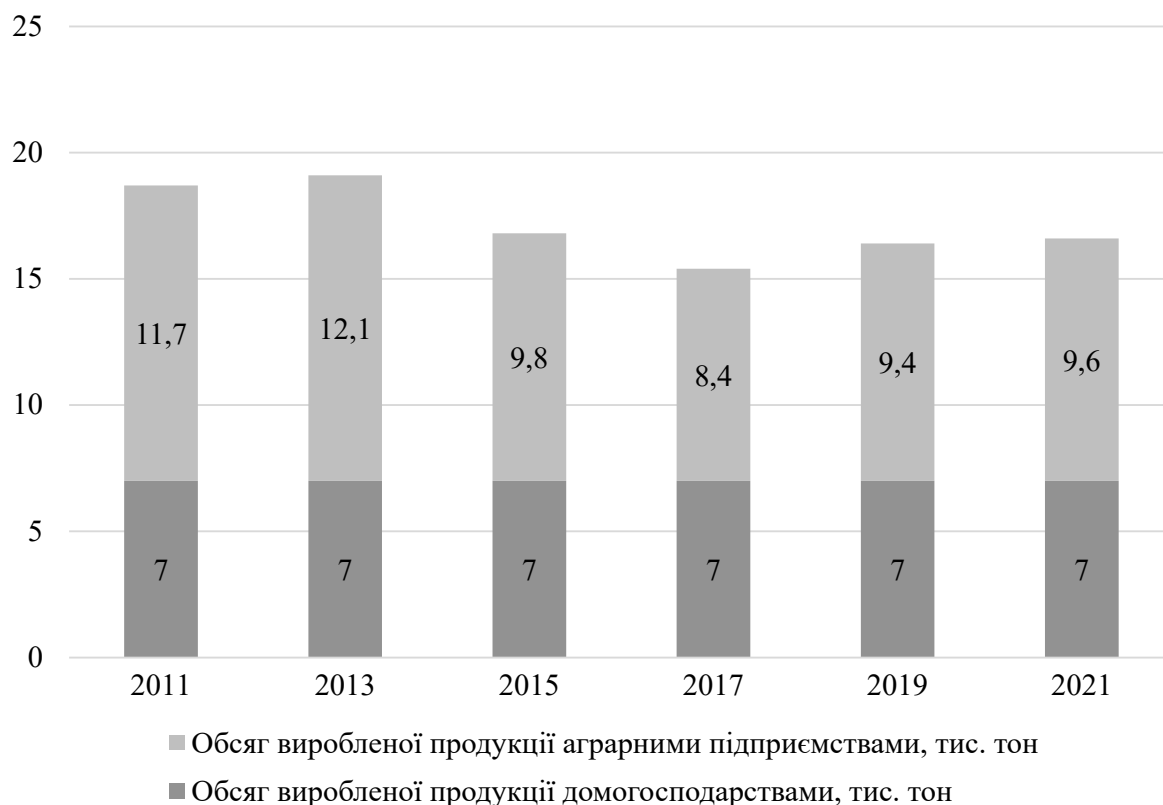

Рис. 5. Обсяг виробленої продукції (яйця) домогосподарствами та аграрними підприємствами за 2011–2021 рр., тис. тонн

Джерело: [12]

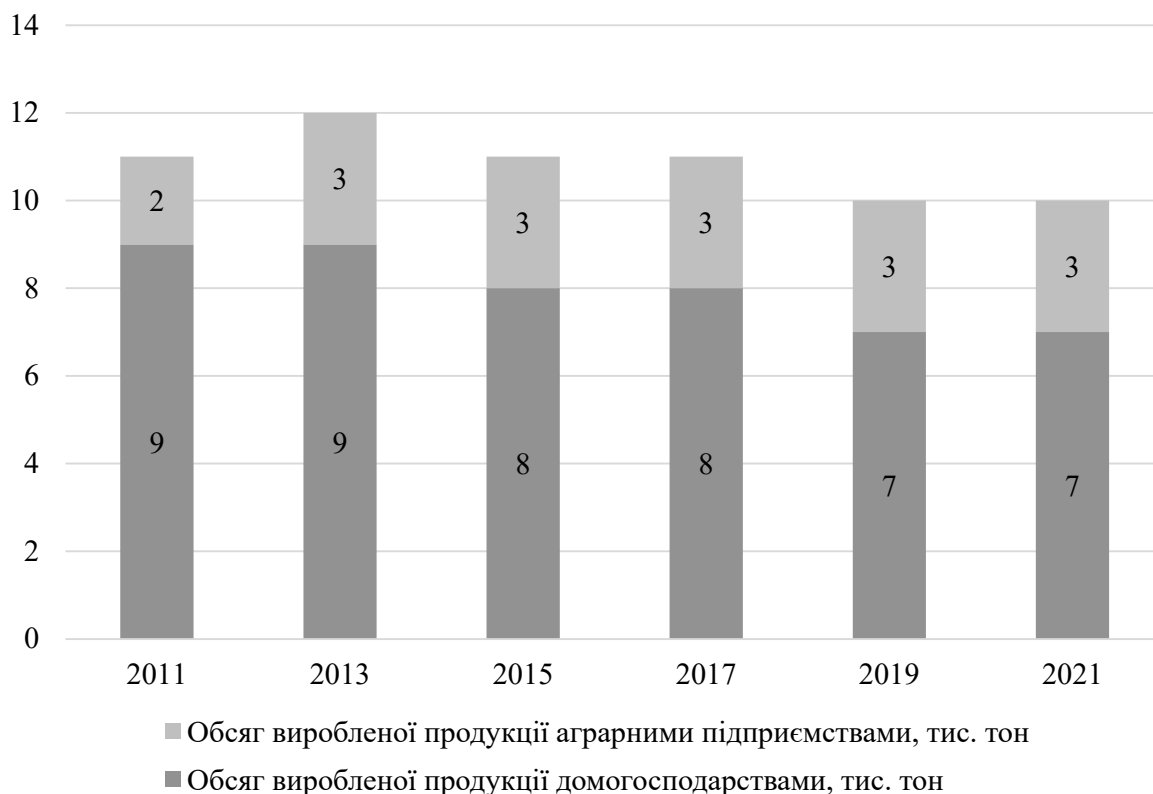

Рис. 6. Обсяг виробленої продукції (молоко) домогосподарствами та аграрними підприємствами за 2011–2021 рр., тис. тонн

Джерело: [12]

яловичини та свинини. Чистий імпорт може досягти 45,6 тис. тонн для яловичини та 270,3 тис. тонн для свинини. На противагу цьому, розвиток подій у секторах курячого м'яса та яєць є досить позитивним. В Україні виробниками цих товарів, як правило, є великі підприємства, які також виробляють корми для курей. Це дозволяє таким виробникам отримувати вигоду від ефекту масштабу та знижувати собівартість продукції.

До 2030 року прогнозується, що виробництво курячого м'яса в Україні зросте на 35,8%, а виробництво курячих яєць – на 63,2%. Очікується, що внутрішнє споживання курячого м'яса та яєць на душу населення також збільшиться, що сприятиме зростанню внутрішнього споживання, незважаючи на скорочення чисельності населення. Україна і надалі покращуватиме свою чисту експортну позицію за цими двома товарами.

Список використаних джерел:

1. OECD Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2021: Addressing the Challenges Facing Food Systems, OECD Publishing. 2021. Paris.
2. OECD. Agricultural support. Producer support (PSE), % of gross farm receipts, 2000–2020. OECD Data, Indicators. 2020. URL: <https://data.oecd.org/agrpolicy/agricultural-support.htm> (дата звернення: 25.09.2022).
3. EC. EU agricultural outlook for markets and income, 2019-2030. European Commission, DG Agriculture and Rural Development, Brussels. 2019.
4. FAOSTAT. Statistical database of Food and Agriculture Organization of the United Nations. 2021.
5. FIBL. Organic retail sales. Research Institute of Organic Agriculture Statistics, 2020.
6. AGMEMOD. AGMEMOD database, based on Eurostat and National Statistics. 2020.
7. Vasylytsiv T. G., Lupak R. L., Kuniytska-Iliash M. V. Social Security of Ukraine and the EU: aspects of convergence and improvement of migration policy. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5(4). P. 50–58. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-4-50-58>
8. Vasylytsiv T., Irtysheva I., Lupak R., Popadynets N., Shyshkova Y., Boiko Y., Ishchenko O. Economy's innovative technological competitiveness: Decomposition, methodic of analysis and priorities of public policy. *Management Science Letters*. 2020. Vol. 10(13). P. 3173–3182. DOI: <https://doi.org/10.5267/j.msl.2020.5.004>
9. Li Y., Miao X., Zheng D., Tang Y. Corporate public transparency on financial performance: The moderating role of political embeddedness. *Sustainability*. 2019. Vol. 11(19). P. 5531.
10. Hao Y., Ahmed E. R., Singh K. S. D., Amran A. Innovation and diversity based organization culture and its effect on competitive advantage. *Opción*. 2019. Vol. 35(21). P. 1205–1216.
11. Singh K. S. D., Islam M. A., Ahmed E. R., Amran A. An empirical investigation into the major drivers of corporate social responsibility. *Opción*. 2019. Año 35, Especial No. 21. P. 1076–1090.
12. State Statistics Service of Ukraine. Data. 2021. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.09.2022).

References:

1. OECD (2021) Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2021: Addressing the Challenges Facing Food Systems, OECD Publishing, Paris.
2. OECD (2020) Agricultural support. Producer support (PSE), % of gross farm receipts, 2000–2020. OECD Data, Indicators. Available at: <https://data.oecd.org/agrpolicy/agricultural-support.htm>.
3. EC (2019) EU agricultural outlook for markets and income, 2019-2030. European Commission, DG Agriculture and Rural Development, Brussels.
4. FAOSTAT (2021) Statistical database of Food and Agriculture Organization of the United Nations.
5. FIBL (2020) Organic retail sales. Research Institute of Organic Agriculture Statistics, 2020.
6. AGMEMOD (2020): AGMEMOD database, based on Eurostat and National Statistics.
7. Vasylytsiv, T. G., Lupak, R. L., & Kuniytska-Iliash, M. V. (2019). Social Security of Ukraine and the EU: aspects of convergence and improvement of migration policy. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5(4), 50–58. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-4-50-58>.
8. Vasylytsiv, T., Irtysheva, I., Lupak, R., Popadynets, N., Shyshkova, Y., Boiko, Y., & Ishchenko, O. (2020) Economy's innovative technological competitiveness: Decomposition, methodic of analysis and priorities of public policy. *Management Science Letters*, 10(13), 3173–3182. DOI: <https://doi.org/10.5267/j.msl.2020.5.004>.
9. Li, Y., Miao, X., Zheng, D., & Tang, Y. (2019) Corporate public transparency on financial performance: The moderating role of political embeddedness. *Sustainability*, 11(19), 5531.
10. Hao, Y. Ahmed, E. R., Singh, K. S. D., & Amran, A. (2019) Innovation and diversity based organization culture and its effect on competitive advantage. *Opción*, 35(21), 1205–1216.
11. Singh, K. S. D., Islam, M. A., Ahmed, E. R., & Amran, A. (2019) An empirical investigation into the major drivers of corporate social responsibility. *Opción*, Año 35, Especial No. 21 (2019): 1076–1090.
12. State Statistics Service of Ukraine (2021) Data. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>